

מתה מחמת מלאכה וחייבה שואל

- (א) הנה ידוע, דשומר חנם רק חיוב אם פושע. שומר שכר, כיון דנוטל אגרא, חייב בגניבה ואבידה. שוכר קיימא לן דחייב ג"כ בגניבה ואבידה כשומר שכר, ושואל חייב אפילו באונסים, **כיון דכל הנאה שלו**.
- (ב) ע' סוגיא הגמרא בבא מציעא פרק השואל צו: איבעיא להו, כחש בשר מחמת מלאכה מאי? אמר ליה ההוא מרבנן ורב חלקיה בריה דרב אויא שמיה, מכלל דכי מתה מחמת מלאכה מחייב? נימא לאו לאוקמא בכילתא שאילתה! אלא אמר רבא לא מיבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור אלא אפי' מתה מחמת מלאכה נמי פטור. דאמר ליה לאו **לאוקמא בכילתא שאילתה**. והביא הגמרא כמה דוגמאות ל"מתה מחמת מלאכה".
- (ג) ההוא גברא דשאל נרגא מחבריה איתבר אתא לקמיה דרבא אמר ליה זיל אייתי סהדי דלאו שנית ביה ואיפטר. ההוא גברא דשאל דוולא מחבריה איתבר אתא לקמיה דרב פפא אמר ליה אייתי סהדי דלא שנית ביה ואיפטר.
- (ד) ההוא גברא דשאל שונרא מחבריה חבור עליה עכברי וקטלוהו יתיב רב אשי וקמיבעיא ליה כי האי גוונא מאי? כי מתה מחמת מלאכה דמי או לא? **וע' תוס' שם, "תימה מאי קמבעי ליה הלא מתה ממש מחמת מלאכה? וי"ל דאיבעי ליה אם שינה במה שהולכה למקום שהרבה עכברים מצויין אבל אין לו לשמור שלא יהרגוהו**.
- (ה) אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר הכי אמר אבימי מהגרוניא גברא דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא. **ופרש"י 'לא היה לו ליפול בידן'**.
- (ו) איכא דאמרי אכיל עכברי טובא וחביל ומית יתיב רב אשי וקא מעיין בה כהאי גוונא מאי? אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא גברא דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא. **ופרש"י דנשי קטלוהו [תניינא] 'בעל בעילות הרבה ומת'**
- (ז) ע' **רמב"ם פ"א מהלכות שאלה ופקדון** ודבריו מחודשים מאוד. "בד"א בשנאנס שלא בשעת מלאכה. אבל אם שאל בהמה מחבירו לחרוש בה **ומתה כשהיא חורשת** הרי זה פטור". וע' שם עוד "וכן השואל בהמה מחבירו לילך בה למקום פלוני ומת **תחתיו** באותה הדרך, או ששאל דלי למלאת בו ונקרע בבור **בשעת מלוי**, או ששאל קרדום לפצל בו עצים ונשבר **בעת שפצל** בו מחמת הבקוע וכל כיוצא בזה, הרי זה פטור. **שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו** והרי לא שנה" ודייקי הנושא כלים דדוקא **אם מתה בשעת מלאכה ממש**. ולכאורה זהו חומרא גדולה לשואל דחייב באונס כ"ז דלא מתה בשעת משעה ממש.
- (ח) וע' **מגיד משנה שם, וז"ל, "החילוק הוא בין נאנסה בשעת מלאכה לנאנסה שלא בשעת מלאכה** הוא דבר מתמיה שלא נזכר בגמרא שעת מלאכה אלא **מחמת מלאכה** ושלא מחמת מלאכה והכוונה שכל שלא שינה בה מהמלאכה ששאלה והיא נתיגעה מחמת המלאכה שעשה בה ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה פטור וכבר השיגוהו בזה הרמב"ן והרשב"א והדין עמהם".

(ט) ע' רא"ש שם, וז"ל "ומתה מחמת מלאכה היינו כגון שדרך הילוכה נכשלה ונפלה ומתה והשואל לא שינה בה ולא פשע בה. או נתייגעה ונתחממה ומת אבל אם מתה בדרך ולא הרגיש בה עייפות טורח בדרך לא יוכל לישבע שמחמת מלאכה מתה שמא אם היתה עומדת על אבוסה היתה מתה. והיכא שנכנס בה עייפות וחלישות מטורח הדרך **אפילו לא מתה מיד אלא היתה הולכת ומתנוונת זמן מרובה** מתה מחמת מלאכה קרינן ביה".

(י) הנה, מחד גיסא היקל הרא"ש יותר משיטת הרמב"ם, דפוטר השואל אפילו אם מת זמן מרובה אחר גמר השאלה, כ"ז דנראה הדברים שנחלש ומתה מחמת המלאכה. אבל מאידך גיסא החמיר מאוד דצריך לידע בברירות דנתעייף ונחלש מחמת המלאכה. וע' **בית יוסף בבדק הבית** סימן ש"מ שכתב לתמוה, וז"ל יש לתמוה, דאטו **משום שמא מחייבין** ליה? אדרבה ראויים לומר **דכיון דמתה בדרך מסתמא מחמת מלאכה מתה** ואינה צריך לישבע אלא שמתה בדרך ופטור"

(יא) ע' **טור ש"מ**, וז"ל, "כתב הרמ"ה מי ששואל בהמה לילך דרך ידוע ובאו עליו לסטין באותו הדרך או חיות רעות ואנסוה ממנו חשיב שפיר מתה מחמת מלאכה כיון שמחמת הדרך ששאלה לילך בה הוליכה ונאנסה. כי היכי דפטרינן לההוא דשאל שונרא מחבריה ואכלה עכברים טובא ומתה אף על פי שלא הרגתה המלאכה גופה כיון שבמלאכה ששאלה לצרכה מתה בגרמתה".

(יב) **והביא הטור, שאביו הרא"ש חולק על פסק זה**, "ואדוני אבי הרא"ש ז"ל אומר דאין נראה דלא דמי לשונרא ששאלה להרוג עכברים **דבאותה מלאכה עצמה נאנסה** והוי כשואל בהמה למהלך יום אחד ומחמת ההילוך מתה אבל אם נאנסה ממנו בדרך אונס אחר הוא **ואינו מחמת מלאכה** שאף בלא מלאכה אפשר שתאנס ממנו הילך חייב".

(יג) וע' **שולחן ערוך ש"מ, סעיף ג'**, דהמחבר מרן הבית יוסף פסק **כדעת הרמ"ה**, "השואל בהמה מחבירו לילך דרך ידוע ובאו עליו ליסטים באותה הדרך או חיות רעות ואנסוה ממנו חשיב שפיר מתה מחמת מלאכה" **והרמ"א** בהגה שם חולק, ופסק **כדעת הרא"ש**, וז"ל, "**ויש חולקין בזה** וסבירא להו דלא מקירי מחמת מלאכה דהרי אף בלא הליכת הדרך אפשר שיבוא לה אונס כזה".

(יד) וע' ש"ך שהכריע כדעת הרא"ש והרמ"א, וז"ל, "וכן נראה לי עיקר".

(טו) ע' **תרומת הדשן סימן שכח**, שאלה: חיל שונאים באים פתאום לפני העיר לשלול ולגזול מלקוח כל הבהמות שבעדרי העיר, ובני העיר מזרזים ומזיינים לצאת לקראת שונאים להציל העדרים, ושאל ראובן משמעון שריון ושאר כלי זיין לרכוב גם הוא עם בני העיר לקראת השונאים, ונפלו בני העיר ביד השונאים ופשטו ולקחו את כל כליהם מהם ופשטו ולקחו גם מראובן כל כלי זיין והשריון שהיה לו, חייב לשלם לשמעון מה ששאל ממנו או לא? תשובה: ירה דאין ראובן חייב לשלם ואע"ג דשואל חייב באונסין, מ"מ כה"ג מקרי מתה מחמת מלאכה. ואע"ג דלא נתקלקל מחמת המלאכה, כיון דע"י אותה המלאכה ששאל בשבילה נפסד ונאבד חשיב כמתה מחמת מלאכה וראייה מפ' השואל ההוא גברא שדאיל שונרא מחבריה חביר עלה

עכברי וקטלוח, וכתב דחשיב מתה מחמת מלאכה. הא קמן, חשוב בפשיטות מתה מחמת מלאכה, ואע"ג דלאו מחמת מלאכה ששאל עליה, דהיינו שתצוד העכברים ותאכלם מתה"

(טז) **והסמ"ע** הביא תרומת הדשן ופסק כוותיה, אבל **הש"ך** ס"ק ו' כתב, "ונ"ל דהתרומת הדשן סובר כהמחבר בסעיף ג' [דפסק כרמ"ה גבי אונס צדדי בדרך] אבל להיש חולקין חייב, ודוק, וכן עיקר".

(יז) ונראה, דהרא"ש רק פוטר היכא דהמתה בא מחמת כחישת הדבר הנשאל – "mechanical failure" אבל הרמ"ה ותרומת הדשן סברי דפטור מכל אונסים דנעשים ע"י אותה מלאכה, "occupational hazard"

(יח) ובביאור המחלוקת **ע' רמב"ן** מובא בשיטה "הא דאמרינן במתה מחמת מלאכה קשיא לי, וכי מגרע גרע כיון דכי מתה מחמת עצמה חייב, אף על גב דמלאך המות הוא דקטלה, כי מתה מחמת מלאכה דשואל דמ"מ איהו גרם לה היכי מפטר? וי"ל דשואל ודאי חייב באונסין אבל לא בפשיעה דמשאיל וכאן משאיל פשע בה שהשאילה למלאכה והיא אינה יכולה לסבול אותה מלאכה"

(יט) וע' **רשב"א** שם בנוסח אחרת וז"ל "דודאי מאן דמשאיל פרה לחברו למלאכה מידע ידע דעבידא לאכחושי בבשרא דלאו לאוקמה בכילתא שאלה וכיון דלאו בכחש קפיד אף במתה מחמת מלאכה נמי לא קפיד" וע' לשון נימוקי יוסף בב"מ שם, 'דהמשאיל מתירה למיתה'

(כ) ולפ"ז, הרא"ש סבר ע"ד הרמב"ן דרק פטור היכא דהוא מצד חסרון הדבר הנשאל, דנחשב כפשיעה דמשאיל, משא"כ הרמ"ה סבר דהוא משום דהמשאיל אפקרה לגבי אונסים דבאים מחמת המלאכה, ומעולם לא קיבל השואל אחריות על זה.¹ (כא) **הלכה למעשה**: היכא דשאל ספרים ונקרעו קצת דרך תשמישין, לפי הרא"ש ורמב"ן, חייב, לפי הרמ"ה ורשב"א פטור, ע' מחנה אפרים שאלה והפקדון ס' ד'. (כב) היכא דשאל מכונית, ונקרע מציג המכונית מחמת מסמר שהיה על הכביש, לפי הרמב"ן חייב, לפי הרשב"א ורמ"ה פטור.

(כג) היכא דשאל מכונית, ורכב כדרכו, ויש פגיעה ע"י מכונית אחרת, לפי הרמב"ן חייב, ולפי הרמ"ה פטור.

(כד) והיכא דהמכונית היה נוחה על צד הרחוב אצל בית השואל, גם הרמ"ה יסבור שחייב, דלא היה ע"י מלאכה כלל. אבל כתבו הפוסקים אם המכונית ניזוק על הדרך אפילו בשעת הנחה נחשב בשעת מלאכה וע"י מלאכה ופטור. וכל היכא דמחלוקת היא, אזלינן בתר מוחזק, ופטור אפילו מלצאת ידי שמים.³

¹ ויש להסביר קצת המחלוקת רא"ש ובדק הבית על מי להביא ראיה דהיה מחמת מלאכה, דלפי הרא"ש [ע"ד הרמב"ן] בעצם השואל מקבל כל אונסין, רק דפשיעת המשאיל 'פוטר' ועל השואל להביא ראיה דיש פטור. אבל הב"י בבדק הבית סבר כרמ"ה, דהוא משום מתירה למיתה, ואין השואל מקבל אחריות זה כלל, ממילא מספק לא מחייבין ליה, ודו"ק. והש"ך ס"ק ז' [דסבר כרמב"ן] באמת דחה קושית הבדק הבית, דודאי צריך השואל לידע דבא האונס מחמת המלאכה ולפ"ז לשיטתייהו אזלי.

² ולפי סברות אלו יש ליישב שיטת הרמב"ם דפסק כשני הסברות, והיכא דמת בשעת מלאכה עדיפא דליכא חיוב כלל ע"ד הרמ"ה ורשב"א, אבל ודאי ג"כ מודה דפטור היכא דהוי מחמת כחישת דבר המואל, רק דע"ז על השואל להביא ראיה ודו"ק.

³ ע' מש"כ בענין לצאת ידי שמים משערי יושר דבאופן דליכא הכרעת ברי ושמא ליכא אפילו מדת חסידות לשלם ביד"ש ע"ש

Liability of A Borrower

- 1) A borrower is liable for any damage to the item other than damage during the use. The gemara explains, that the borrower borrowed the item to use, not to just place in a tent.
- 2) The gemara gives examples of damage during use; the axe breaks during chopping, the animal dies while plowing or traveling. The cat is killed by the mice while exterminating, or dies due to over eating.
- 3) The Rambam seems to have a very stringent view; the borrower is only exempt if the animal dies or the item breaks during the actual use. But if the animal dies afterwards, the borrower would be liable.
- 4) The commentaries question this, and say the criteria should be if it died as a result of the use, not dependent on whether it died during the actual use or not.
- 5) The Rosh has a stringency as well; if the animal dies during the use and it is not apparent if it died as a 'result' of the use, the borrower is liable. The Bais Yosef in Bedek Habayis argues.
- 6) The Tur cites a dispute between the Rosh and Ramah regarding if the animal is held up and stolen during the job; the Ramah exempts the borrower, while the Rosh considers him liable.
- 7) The T'rumas Ha'deshen cites a similar case regarding one who borrows armor and weapons to fight, and the articles are captured during the fight; the T'rumas Ha'deshen considers this as a result of the job and exempts the borrower. The Shach writes that this is analogous to the opinion of the Ramah.
- 8) The dispute seems to be if the exemption applies only to damage resulting from a deficiency of the object borrowed, or any occupational hazard occurring during the job.
- 9) This dispute would depend on the reason for the exemption; the Ramban writes that the borrower is exempt because the death or breakage is the fault of the lender. While the Rashba writes that the lender doesn't expect the borrower to be responsible for any damage resulting from the job.
- 10) The Rosh would hold like the Ramban- only damage resulting from the actual labor is exempt. However, the Ramah would hold like the Rashba, that the owner doesn't expect liability for any normal damage occurring during the job.
- 11) If one borrows a car and a nail punctures the tire, the halacha would depend on these two views.
- 12) Likewise if a moving accident occurs would also be subject to this dispute.
- 13) If the car is damaged sitting in the borrowers driveway everyone would agree the borrower is liable; any damage occurring on the trip, even if the car is parked at a stopover would most likely be subject to the dispute.
- 14) The halacha would allow the one in possession of the money to keep the money.